UOT 94(479.24); UOT 94

RƏVAN MƏMMƏDOV
Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət Universitetinin müəllimi
ravan.mammadov@admiu.edu.az

AZƏRBAYCAN–TÜRKİYƏ HUMANİTAR ƏMƏKDAŞLIĞI: STRATEJİ ƏSASLAR VƏ İNKİŞAF PERSPEKTİVLƏRİ

DOI: https://doi.org/10.36719/2708-065X/111/169-172

Azərbaycan–Türkiyə münasibətlərinin humanitar ölçüsü son otuz ildə sürətlə inkişaf edərək strateji əməkdaşlığın ayrılmaz komponentinə çevrilmişdir. Ortaq tarixi, mədəni və dil birliyi bu əməkdaşlığı həm nəzəri, həm praktiki baxımdan unikal modelə çevirmişdir. Bu məqalədə humanitar əməkdaşlığın əsas istiqamətləri – təhsil, mədəni irs, gənclər siyasəti, humanitar diplomatiya və rəqəmsal inteqrasiya – elmi ədəbiyyat və institusional sənədlər əsasında geniş şəkildə təhlil olunur. Tədqiqat göstərir ki, Azərbaycan və Türkiyə arasında mövcud humanitar əməkdaşlıq yalnız ikitərəfli əlaqələrin məzmununu zənginləşdirmir, həm də regionda sülh, sabitlik və sosial rifah üçün mühüm inteqrativ model yaradır. Məqalə həmçinin gələcək inkişaf istiqamətlərini müəyyən edir və nəticə olaraq humanitar əməkdaşlığın institusional və texnoloji əsaslarının gücləndirilməsinin zəruriliyini vurğulayır.

Açar sözlər: Azərbaycan, Türkiyə, humanitar əməkdaşlıq, inteqrasiya.

Giriş. Azərbaycan–Türkiyə münasibətləri tarixi baxımdan mədəni, etnik və mənəvi yaxınlığa söykənsə də, müasir mərhələdə bu münasibətlərin humanitar tərəfi çoxşaxəli və strateji mahiyyətə malikdir. Bu əməkdaşlığın nəzəri əsasları XX əsrin əvvəlinə, xüsusilə də Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti ilə Osmanlı dövləti arasında qurulan siyasi və mədəni bağlara qədər gedib çıxır və həmin dövrdən etibarən iki ölkə arasında qarşılıqlı dəstək, intellektual əlaqələr və mədəni yaxınlaşma davam etmişdir [3]. Müstəqillikdən sonra iki ölkə arasında humanitar əməkdaşlığın aktıv şəkildə inkişaf etməsi onların strateji tərəfdaşlıq çərçivəsində qəbul etdikləri sənədlərdə də açıq şəkildə əks olunmuşdur [4]. Bu əməkdaşlıq təkcə dövlətlərin siyasi iradəsini deyil, həm də xalqların tarixən formalaşmış inteqrativ münasibətlərini ifadə edir.

Humanitar sahədə əməkdaşlığın geniş spektri təhsil, mədəniyyət, informasiya təhlükəsizliyi, gənclərin məşğulluğu, humanitar diplomatiya və mədəni irsin qorunması kimi sahələri əhatə edir. Bu sahələrin hər biri iki ölkənin sosial və intellektual potensialının inkişafına yönəlmişdir və eyni zamanda regional səviyyədə inteqrasiya proseslərinə töhfə verir. Mövzunun aktuallığı həm Azərbaycan, həm də Türkiyənin son onillikdə humanitar əməkdaşlığı prioritet istiqamətlərdən birinə çevirməsi ilə bağlıdır. Qlobal dünyada humanitar əməkdaşlıq yalnız mədəniyyət və təhsil sferasında deyil, həm də postmünaqişə bərpası, sosial siyasət, insan kapitalının inkişafı və rəqəmsal təhlükəsizlik kimi sahələrdə mühüm əhəmiyyət daşıyır. Buna görə də məqalənin məqsədi Azərbaycan və Türkiyənin humanitar əməkdaşlığının elmi təhlilini aparmaq, mövcud vəziyyəti qiymətləndirmək və gələcək perspektivləri müəyyənləşdirməkdən ibarətdir.

Humanitar əməkdaşliğin strateji əsaslari. Azərbaycan–Türkiyə humanitar əməkdaşlığının strateji əsasları onların ortaq tarixi-mədəni irsindən qaynaqlanmaqla yanaşı, müstəqillik dövründə imzalanmış ikitərəfli sənədlərdə də geniş şəkildə təsbit edilmişdir. Bu sənədlərin böyük hissəsi humanitar sahədə əlaqələrin dərinləşdirilməsini, qarşılıqlı fəaliyyətin institusional çərçivədə həyata keçirilməsini və iki ölkə arasında mədəni, sosial və təhsil mühitinin harmonizasiya olunmasını nəzərdə tutur [4]. Elmi ədəbiyyatda humanitar əməkdaşlığın əsas məqsədləri arasında sosial inteqrasiyanın genişləndirilməsi, mədəni identikliyin qorunması və humanitar təhlükəsizliyin təmin edilməsi xüsusi vurğulanır [1].

Sosial inteqrasiyanın gücləndirilməsi iki ölkənin cəmiyyətlərinin bir-birini daha dərindən tanıması, ortaq dəyərlərin formalaşması və xalqlar arasında uzunmüddətli münasibətlərin möhkəmləndirilməsi baxımından mühüm əhəmiyyət daşıyır. Humanitar təhlükəsizlik isə təkcə humanitar böhranlara qarşı birgə fəaliyyət deyil, həm də informasiya manipulyasiyası, mədəni irsə yönəlmiş təhdidlər və sosial sabitliyə qarşı risklərə qarşı ortaq yanaşmaların formalaşdırılmasını tələb edir [6].

Postmünaqişə dövründə Qarabağda aparılan yenidənqurma işləri iki ölkə arasında humanitar əməkdaşlığın yeni mərhələsini təşkil edir. Türkiyənin bu prosesdə iştirak etməsi infrastrukturun bərpasından tutmuş mədəni irsin qorunmasına qədər çoxsaylı istiqamətləri əhatə edir və bu, iki ölkə arasında strateji əməkdaşlığın humanitar ölçüsünü daha da gücləndirir [8].

Təhsil və gənclər siyasəti çərçivəsində əməkdaşlıq. Təhsil sahəsi Azərbaycan və Türkiyə arasında humanitar əməkdaşlığın ən mühüm istiqamətlərindən biridir. Təhsil yalnız bilik və bacarıqların ötürülməsi deyil, həm də cəmiyyətlərarası dialoqun genişləndirilməsi, sosial kapitalın formalaşması və mədəni inteqrasiyanın dərinləşdirilməsi baxımından strateji əhəmiyyət daşıyır. Tədqiqatçılar təhsil mübadiləsini yumşaq gücün mühüm mexanizmi kimi qiymətləndirir və bunun ölkələr arasında uzunmüddətli əməkdaşlığı möhkəmləndirdiyini vurğulayırlar [10, s.44].

Müstəqillikdən sonra minlərlə azərbaycanlı tələbənin Türkiyə universitetlərində təhsil alması, eyni zamanda türkiyəli tələbələrin Azərbaycanda akademik fəaliyyət göstərməsi iki ölkə arasında elmi və intellektual inteqrasiyanın əsasını qoymuşdur. Universitetlər arasında bağlanan əməkdaşlıq müqavilələri birgə laboratoriyaların yaradılmasına, professor-müəllim heyətinin mübadiləsinə və ikili diplom proqramlarının təşkilinə geniş imkanlar açmışdır [4].

Təhsil əməkdaşlığının digər mühüm istiqaməti gənclər siyasətidir. Gənclərin sosial və siyasi fəallığının artırılması, onların liderlik keyfiyyətlərinin inkişaf etdirilməsi və gənclər arasında qarşılıqlı əlaqələrin gücləndirilməsi hər iki ölkənin humanitar strategiyasında mühüm yer tutur. Gənclər proqramları regional sabitlik və sosial tərəqqi üçün əhəmiyyətli olan yumşaq güc elementləri kimi qiymətləndirilir [1, s.88]. Azərbaycan və Türkiyənin gənclər təşkilatlarının birgə həyata keçirdikləri startap təşəbbüsləri, könüllülük proqramları, mədəniyyət düşərgələri gənclərin əmək bazarına inteqrasiyasını asanlaşdırır və onların yaradıcı potensialını genişləndirir.

Mədəni irsin mühafizəsi və təşviqi. Mədəni irs Azərbaycan və Türkiyənin humanitar əməkdaşlığında təkcə tarixi bağları gücləndirən sahə deyil, həm də milli identikliyin əsas elementidir. Elmi ədəbiyyata görə mədəni irs kollektiv yaddaşın və sosial identiklik proseslərinin qurulmasında mühüm rol oynayır və buna görə də onun qorunması humanitar siyasətin strateji istiqamətinə çevrilmişdir [9]. Qarabağ və Şərqi Zəngəzurun azad edilməsindən sonra həyata keçirilən genişmiqyaslı bərpa işləri çərçivəsində Azərbaycan və Türkiyə arasında mədəni irsin mühafizəsinə dair əməkdaşlıq daha da intensivləşmişdir.

Bu prosesdə TİKA-nın həyata keçirdiyi layihələr, həmçinin memarlıq abidələrinin bərpasında türkiyəli mütəxəssislərin iştirakı beynəlxalq standartlara uyğun şəkildə aparılmışdır [5]. Şuşanın Türk dünyasının mədəni paytaxtı elan olunması Azərbaycan–Türkiyə humanitar münasibətlərinin simvolik və praktik baxımdan ən mühüm hadisələrindən biri kimi qiymətləndirilir. Bu çərçivədə keçirilən konsertlər, festivallar, elmi konfranslar və incəsənət layihələri regional mədəni inteqrasiyanı gücləndirməklə yanaşı, Qarabağın mədəni həyatının dirçəlməsinə mühüm töhfə vermişdir [7].

Eyni zamanda qeyri-maddi mədəni irs – muğam, aşıq sənəti, türk folkloru – iki ölkənin ortaq layihələri vasitəsilə dünyada daha geniş tanıdılır. Bu layihələr mədəni diplomatiyanın əhəmiyyətli komponenti kimi ölkələrin yumşaq güc imkanlarını artırır və türk xalqlarının mədəni inteqrasiyasını dəstəkləyir.

Humanitar diplomatiya və yumşaq güc strategiyasi. Humanitar diplomatiya Azərbaycan və Türkiyənin beynəlxalq platformalarda koordinasiyalı fəaliyyətinin mühüm istiqamətlərindən biridir. Bu diplomatiya modeli dövlətlərin yalnız siyasi deyil, həm də humanitar sahədə birgə mövqe nümayiş etdirməsini nəzərdə tutur. Yumşaq güc nəzəriyyəsinə görə dövlətlər mədəniyyət, təhsil, sosial siyasət və humanitar layihələr vasitəsilə beynəlxalq arenada nüfuz qazanır və bu, onların siyasi mövqelərinə əlavə üstünlük gətirir [10, s.13].

Azərbaycanın və Türkiyənin BMT, İƏT, TÜRKPA, NAM kimi təşkilatlarda ortaq humanitar mövqelər irəli sürməsi regional və qlobal səviyyədə humanitar siyasətin formalaşmasına töhfə verir [4]. TİKA, Yunus Emre İnstitutu və Maarif Vəqfi kimi təşkilatlar isə bu siyasətin praktiki icrasını həyata keçirir və geniş coğrafiyada humanitar layihələr həyata keçirməklə iki ölkənin beynəlxalq nüfuzunu artırırlar [5].

Bu institutlar humanitar diplomatiyanın sahəvi daşıyıcıları kimi həm təhsil, həm mədəniyyət, həm də sosial dəstək proqramları vasitəsilə müxtəlif ölkələrdə müsbət humanitar imic formalaşdırırlar.

Humanitar diplomatiyanın güclənməsi Azərbaycan və Türkiyənin regionda sülh və sabitlik təşəbbüslərinə də mühüm dəstək verir.

Rəqəmsal inteqrasiya kontekstində humanitar əməkdaşlıq. Müasir dövrdə rəqəmsal texnologiyaların sürətli inkişafı humanitar əməkdaşlığın yeni formatlarını ortaya çıxarmışdır. Azərbaycan və Türkiyə arasında rəqəmsal transformasiya sahəsində əməkdaşlıq elektron hökumət sistemlərinin inteqrasiyası, rəqəmsal humanitar xidmətlər və mədəniyyətin rəqəmsallaşdırılması kimi istiqamətləri əhatə edir. ASAN Login və Türkiyənin e-Devlet sistemlərinin müəyyən xidmətlər üzrə inteqrasiyası humanitar əməkdaşlığın innovativ nümunəsi kimi qiymətləndirilir və vətəndaşların sosial xidmətlərə çıxışını asanlaşdırır [2].

Mədəniyyət sahəsində rəqəmsal platformaların yaradılması – virtual muzeylər, rəqəmsal arxivlər və elektron kitabxanalar – mədəni irsin daha geniş auditoriyaya çatdırılmasına şərait yaradır və bu sahədə ortaq layihələr iki ölkə arasında mədəni inteqrasiyanı daha da gücləndirir. Rəqəmsal media və ortaq xəbərlər platformaları informasiya təhlükəsizliyi və humanitar diplomatiya üçün əhəmiyyətli alətə çevrilmişdir. Bu sahədə əməkdaşlıq yanlış informasiya ilə mübarizədə, ortaq mövqelərin beynəlxalq medianın diqqətinə çatdırılmasında və türk dünyası üçün vahid informasiya məkanının formalaşmasında mühüm rol oynayır.

Nəticə. Azərbaycan və Türkiyə arasında humanitar əməkdaşlıq həm tarixi, həm mədəni, həm də strateji baxımdan çoxşaxəli və dərin məzmunlu prosesdir. Məqalədə aparılan təhlillər göstərir ki, humanitar əməkdaşlıq iki ölkə arasında inteqrasiya proseslərinin ən dayanıqlı sahələrindən biridir və regional sabitlik, sosial inkişaf və mədəni inteqrasiya baxımından böyük əhəmiyyət kəsb edir. Əməkdaşlığın təhsil və gənclər siyasəti istiqamətində genişlənməsi insan kapitalının inkişafına mühüm töhfə verir, mədəni irsin mühafizəsi və təşviqi isə milli identikliyin qorunması və tarixi yaddaşın bərpası baxımından strateji rol oynayır. Humanitar diplomatiyanın gücləndirilməsi ölkələrin beynəlxalq nüfuzunun artmasına, rəqəmsal platformalar üzərindən əməkdaşlıq isə müasir dövrün tələblərinə uyğun yeni humanitar mexanizmlərin formalaşmasına şərait yaradır. Gələcək dövrdə bu əməkdaşlığın daha da dərinləşdirilməsi üçün institusional koordinasiyanın gücləndirilməsi, rəqəmsal humanitar layihələrin genişləndirilməsi və elmi-tədqiqat əməkdaşlığının artırılması vacib istiqamətlər kimi dəyərləndirilə bilər. Azərbaycan–Türkiyə humanitar əməkdaşlığı yalnız bu günün deyil, həm də gələcəyin regional inteqrasiya modelini müəyyən edən fundamental proses olaraq qiymətləndirilməlidir.

ƏDƏBİYYAT

1. Altun, F. *Soft Power in Turkish Foreign Policy*. Ankara: SETA Publications, 2019, 97 s.
2. ASAN Xidmət. *Elektron hökumət və regional inteqrasiya hesabatı*. Bakı, 2022, 88 s.
3. Həsənli, C. *Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti və Türkiyə münasibətləri*. Bakı: Elm, 2018, 769 s.
4. Azərbaycan–Türkiyə Yüksək Səviyyəli Strateji Əməkdaşlıq Şurasının Protokolları. Ankara-Bakı, müxtəlif illər, 12 s.
5. TİKA. *Faaliyet Raporu 2015–2023*. Ankara, 2023, 171 s.
6. İbrahimov, R. "Azərbaycan–Türkiyə münasibətlərinin sosial-humanitar aspektləri". *Beynəlxalq Münasibətlər Jurnalı*, 2021, №2, 127 s.
7. TÜRKSOY. *Mədəni əməkdaşlıq illik hesabatı*. Ankara, 2022, 214 s.
8. Əliyeva, Ş. "Postmünaqişə dövründə Qarabağın bərpası və regional əməkdaşlıq". *Humanitar Araşdırmalar Jurnalı*, 2022, №1, 166 s.
9. Stavenhagen, R. *Cultural Rights and Identity*. Geneva: UNESCO Press, 2016.
10. Nye, J. *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs, 2004, 191s.

РАВАН МАМЕДОВ
Преподаватель Азербайджанского государственного университета культуры

АЗЕРБАЙДЖАНО-ТУРЕЦКОЕ ГУМАНИТАРНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО: СТРАТЕГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

Гуманитарное измерение азербайджано-турецких отношений за последние тридцать лет стремительно развилось и стало неотъемлемой частью стратегического партнёрства двух стран.

Общая историческая, культурная и языковая основа превратила это сотрудничество в уникальную модель как с теоретической, так и с практической точки зрения. В данной статье проводится всесторонний анализ основных направлений гуманитарного взаимодействия – образования, культурного наследия, молодёжной политики, гуманитарной дипломатии и цифровой интеграции - на основе научной литературы и институциональных документов. Исследование показывает, что существующее гуманитарное сотрудничество между Азербайджаном и Турцией не только обогащает содержание двусторонних отношений, но и формирует важную интеграционную модель, способствующую укреплению мира, стабильности и социального благополучия в регионе. В статье также определяются перспективные направления дальнейшего развития и подчёркивается необходимость укрепления институциональных и технологических основ гуманитарного сотрудничества.

Ключевые слова: Азербайджан, Турция, гуманитарное сотрудничество, интеграция.

RAVAN MAMMADOV
Teacher of Azerbaijan State University of Culture

AZERBAIJAN-TURKEY HUMANITARIAN COOPERATION: STRATEGIC BASIS AND DEVELOPMENT PERSPECTIVES

The humanitarian dimension of Azerbaijan–Turkey relations has rapidly developed over the past thirty years, becoming an integral component of their strategic partnership. The shared historical, cultural, and linguistic heritage has turned this cooperation into a unique model both theoretically and practically. This article provides an extensive analysis of the main directions of humanitarian cooperation - education, cultural heritage, youth policy, humanitarian diplomacy, and digital integration - based on scholarly literature and institutional documents. Research shows that the current humanitarian partnership between Azerbaijan and Turkey not only enriches the content of bilateral relations but also creates an important integrative model for peace, stability, and social welfare in the region. The article also identifies future development pathways and concludes that strengthening the institutional and technological foundations of humanitarian cooperation is essential.

Keywords: Azerbaijan, Turkey, humanitarian cooperation, integration.

Məqalənin redaksiyaya daxil olduğu tarix: 01 noyabr 2025-ci il.
Məqalənin çapa qəbul olunma tarixi: 30 noyabr 2025-ci il.
Rəyçilər: t.ü.f.d. Məmmədağa Baxışov, t.e.d. İsmayıl Məmmədov.